

Marcin Orzechowski*

Noworosja jako element dekonstrukcji państwowości Ukrainy i odbudowy mocarstwowej pozycji Rosji w regionie

Novorossiya as an Element of Ukraine's Deconstruction and Reconstruction of Russia's Superpower Position in the Region

Abstract: The subject of the article is the analysis of the situation in the eastern part of Ukraine. The emergence of two quasi-state entities greatly contributed to the destabilization of the political and social space in Ukraine. The involvement of the Russian Federation in maintaining separatist tendencies in the Donbass is assessed as interference in the internal affairs of Ukraine. From today's perspective, there are some new questions about the future of relations between Russia and Ukraine.

Some analysts believe that the Russians consistently implement the strategy of neo-imperial expansionism and activities in Donbass are the next step to reintegration of the post-Soviet area. An important role is also played the implementation of the policy implemented by the president and government of Ukraine.

The author tries to answer the question whether Novorossiya is a "new quality" in Russian policy concerning the post-Soviet area, or rather a continuation of the historical legacy of "Malorosja" which could become an integral part of the Russian Federation in the uncertain future.

Keywords: international relations, Russian Federation, Ukraine, Novorossiya, separatism.

Новороссия как элемент деконструирования и реконструкции российской позиции сверхдержавы в регионе

Резюме: Предметом статьи является анализ ситуации в восточной части Украины. Появление двух квазигосударственных образований значительно способствовало дестабилизации политического и социального

* Marcin Orzechowski, doktor, Instytut Politologii i Europeistyki, Uniwersytet Szczeciński, e-mail: orzechowski.martin@gmail.com

пространства в Украине. Участие Российской Федерации в поддержке сепаратистских тенденций в Донбассе оценивается как вмешательство во внутренние дела Украины. С сегодняшнего дня возникают новые вопросы относительно будущего отношений между Россией и Украиной. Некоторые аналитики считают, что русские последовательно проводят стратегию неоимперского экспансионизма, а действия на Донбассе – это следующий шаг к реинтеграции постсоветского пространства. Важную роль также играет реализация политики, проводимой президентом и правительством Украины.

Автор пытается ответить на вопрос, является ли Новороссия «новым качеством» в российской политике в отношении постсоветского пространства или, скорее, продолжением исторического наследия «Малоросии», которое в неопределенном будущем снова станет неотъемлемой частью Российской Федерации.

Ключевые слова: международные отношения, Российская Федерация, Украина, Новороссия, сепаратизм.

Wprowadzenie

W niniejszym artykule autor podjął próbę przeanalizowania sytuacji we wschodniej części Ukrainy z uwzględnieniem specyfiki dwóch bytów quasi-państwowych, czyli Donieckiej oraz Ługańskiej Republiki Ludowej. Jak wiadomo, obie republiki funkcjonują na terenie Ukrainy. Nie są uznawane przez społeczność międzynarodową, niemniej jednak w oparciu o przyjęte ustawy zasadnicze są samozwańczymi quasi-państwami, próbującymi sformułować określone struktury charakterystyczne dla systemów politycznych państw będących suwerennymi podmiotami w stosunkach międzynarodowych. Należy przypomnieć, że quasi-państwo jest jednostką o geopolitycznym charakterze, która sprawuje wyłączną, pełną i samodzielną władzę na swoim terytorium, a także jest faktycznie niezależna od innych państw i podmiotów w stosunkach międzynarodowych¹. Przepisy prawa międzynarodowego mówią o podległości tego rodzaju bytów innemu państwu (przeważnie temu, na którego terytorium powstało), nie jest to jednak uznawane. Cechą przypisywaną quasi-państwom jest również realizacja, przynajmniej w wąskim zakresie, podstawowych funkcji państwa².

¹ M. Kosienkowski, *Pojęcie i determinanty stabilności quasi-państwa*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, Rok (6) 2008, s. 121-122.

² Idem, *Quasi-państwo w stosunkach międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations”, 2008, nr 3-4.

W przypadku powstałych na wschodzie Ukrainy samozwańczych republik związkowych możemy wyróżnić kilka głównych cech charakterystycznych dla quasi-państw: po pierwsze, zarówno w Doniecku, jak i Ługańsku mamy do czynienia ze znacznym stopniem poparcia ludności dla utworzonych struktur państwowych na tym obszarze; po drugie, wykorzystywanie posiadanej siły militarnej, chociażby do prowadzenia walk o charakterze partyzanckim; po trzecie, ewidentna słabość państwa macierzystego, zarówno w wymiarze politycznym, instytucjonalnym, jak i militarnym; po czwarte, formalne i nieformalne wsparcie tzw. „patrona”, którym może być inne państwo (w tym przypadku jest to Federacja Rosyjska) lub organizacja międzynarodowa; oraz wreszcie po piąte, cechujące się brakiem zdecydowania i konsekwencji zaangażowanie społeczności międzynarodowej w proces uregulowania konfliktów pomiędzy quasi-państwami a ich państwami macierzystymi³.

Podstawowym problemem badawczym podjętym w niniejszych rozważaniach jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy Noworosja to „nowa jakość” w rosyjskiej polityce dotyczącej obszaru poradzieckiego, czy też raczej kontynuacja historycznej spuścizny „Małorosji”, która mogłaby w bliżej nieokreślonej przyszłości stać się ponownie integralną częścią składową Federacji Rosyjskiej. W literaturze przedmiotu można spotkać określenie opisujące tego typu działania, czyli „zbieranie ziem”⁴. Jest to element trwale wpisany w mocarstwowe tradycje Rosji i związany jest przede wszystkim z ekspansją terytorialną, a następnie z utrzymaniem pozyskanych ziem, będących częścią składową dawnego imperium. Mocarstwowa Rosja carska tworzyła swoją potęgę m.in. poprzez powiększanie swojego terytorium, podbijanie coraz to nowych ludów i narodów, które z nią sąsiadowały. Rozpad ZSRR zmniejszył terytorium Federacji Rosyjskiej oraz spowodował odłączenie się wielu narodów. Szczególnie dotkliwą stratę stanowiły nowo utworzone państwa na zachód od granicy Rosji oraz całkowita utrata rozległych stref wpływów.

³ Idem, *Pojęcie i determinanty stabilności*, s. 122; por. P. Kolstø, *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*, „Journal of Peace Research”, 2006, no 6, s. 725.

⁴ A. Moshes, *Новая старая Украина и политика России*, Москва 1998, s. 3.

Jednym z głównych celów strategicznych Federacji Rosyjskiej jest odbudowa mocarstwowej pozycji tego państwa w systemie stosunków międzynarodowych. Chodzi tutaj nie tylko o mocarstwowość w ujęciu regionalnym, ale i również, a może przede wszystkim, o odzyskanie statusu mocarstwa w skali globalnej. Jednakże pierwszym krokiem w tym kierunku ma być, i to jest już realizowane, utrzymanie dominującej pozycji na obszarze stanowiącym w przeszłości jednolity organizm państwowy pod nazwą Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Praktycznie od samego początku zaistnienia Federacji Rosyjskiej rozpoczęto działania mające na celu utrzymanie kontroli nad obszarem b. ZSRR⁵. Działania te mają różny zakres i intensywność. Istotną rolę odgrywa w tym przypadku czynnik geostrategiczny. Priorytetowe, jeśli chodzi o utrzymanie kontroli, są te kraje, które albo posiadają surowce naturalne mogące stać się konkurencją dla rosyjskich zasobów surowcowych, albo rządy których zadeklarowały prowadzenie polityki przynajmniej częściowo niezależnej od nacisków władz rosyjskich. W przypadku Ukrainy mamy do czynienia ze swoim syndromem „nierozzerwalności bratnich narodów”, który w sposób szczególny wzmocnił się po „rewolucji godności” i ucieczce byłego prezydenta Wiktora Janukowycza. Eksponowano wspólną przeszłość historyczną, choć niejednokrotnie podkreślano istnienie na Ukrainie narodów reprezentujących przeciwstawne cele oraz orientacje geopolityczne. Chodzi tutaj przede wszystkim o etnicznych Wielkorusinów oraz zbliżonych kulturowo Małorusinów, zorientowanych na związki z Rosją, oraz odmienny kulturowo naród zachodnioukraiński, będący elementem zachodnioeuropejskiego obszaru kulturowego⁶. Dodatkowym elementem wzmacniającym propagandowo separatystyczne działania na Donbasie stała się wizja świata, w której Rosja pełni rolę centrum „rosyjskojęzycznej wspólnoty cywilizacyjnej”⁷. Wspólnota ta może w perspektywie przyjąć postać koncentrycznych kręgów⁸: podstawą pierwszego z nich ma być wspomniana już wcześniej ścisła

⁵ R. Szporluk, *Russia, Ukraine and the breakup of the Soviet Union*, Stanford 2000, s. 439.

⁶ M. Orzechowski, *Noworosja jako element postzimnowojennego modelu integracji na obszarze poradzieckim*, [w:] *Ukraina. Czas przemian po rewolucji godności*, A. Furier (red.), Poznań 2017, s. 277 i nast.

⁷ Ibidem, s. 283-284.

⁸ J. Ruszkowski, *Europeizacja ad extra w zarządzaniu zewnętrznym (external governance) Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 2010, nr 4, s. 7-27.

wież łącząca Rosję z Ukrainą, a w dalszej kolejności z Białorusią i pozostałymi państwami powstałymi po rozpadzie ZSRR⁹. Ma ona stać się podstawą duchowej i cywilizacyjnej wspólnoty, wobec której stosuje się nazwę „rosyjski świat – russkij mir”. Rdzeniem „rosyjskiego świata” powinna stać się wspólnota ludzi mówiących po rosyjsku, która identyfikuje się z religią i kulturą prawosławną oraz odwołuje się do wspólnych wartości moralnych¹⁰. Pochodzenie etniczne oraz posiadane obywatelstwo mają w tym przypadku znaczenie drugorzędne.

1. Znaczenie Donbasu w rosyjskiej strategii reintegracji obszaru poradzieckiego

Region południowo-wschodniej Ukrainy stanowił część pogranicza Rzeczypospolitej, Chanatu Krymskiego i państwa moskiewskiego. Po podbiciu przez Rosję na przełomie XVIII i XIX wieku nastąpiło masowe zasiedlanie tych terenów. Najliczniejszą grupę napływową stanowili rosyjscy chłopci, ale tereny te zamieszkiwane były także przez Ukraińców, Bułgarów, Niemców i Greków¹¹. Obszar ten był określany jako „Nowa Rosja”¹². W przypadku Małorosji (nazywanej też czasem Małorusią) mówimy o terminie używanym jeszcze w XIV wieku dla określenia południowo-zachodnich ziem Rusi, w przeciwieństwie do Wielkorosji, czyli północno-wschodnich ziem ruskich¹³. Wzrost potęgi państwa rosyjskiego spowodował, że termin „Mała Rosja” zaczął być stosowany jako pogardliwe i lekceważące określenie dla zacofanego politycznie i gospodarczo obszaru Ukrainy¹⁴. Nazwa przestała być oficjalnie używana w 1917 roku po rewolucji lutowej i upadku caratu.

⁹ M. Orzechowski, P. Wolińska, *Turbulencje na obszarze poradzieckim na przykładzie konfliktu w Donbasie. Implikacje dla bezpieczeństwa europejskiego*, [w:] *Europa wobec problemów bezpieczeństwa w XXI wieku*, A. Wojtaszak (red.), Szczecin 2017.

¹⁰ M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 283.

¹¹ H. Paszkiewicz, *Początki Rusi*, Kraków 1996, s. 496.

¹² A. Moshes, *Новая старая Украина*, s. 24.

¹³ Najstarszym zachowanym dokumentem, w którym pojawia się nazwa „Małoruś”, jest list napisany po łacinie przez księcia halicko-wołyńskiego Bolesława Jerzego II z 1335 roku. Władca posłużył się w nim tytułem „dux totius Rusiæ Minoris”, co w dosłownym tłumaczeniu oznaczało „książę całej Rusi Małej”, O.W. Rusina, *Україна під татарами і Литвою*, Київ 1998, s. 274.

¹⁴ Ibidem, s. 280-281.

Po utworzeniu kopalni i hut w Zagłębiu Donieckim nastąpił kolejny napływ ludności z terenów Rosji¹⁵.

Koncepcja stworzenia „Małorosji”, nazywanej też niekiedy „Noworosją”, stała się jednym z głównych elementów politycznej propagandy wykorzystywanej przez rosyjskie środki masowego przekazu. Miało na celu aktywizację i wzmocnienie wśród społeczeństwa zamieszkującego południowo-wschodnią część Ukrainy rosyjskiej tożsamości¹⁶. Do charakterystycznych cech budujących patriotyczną samoświadomość ludności zamieszkującej ten obszar należało zaliczyć: po pierwsze, mentalne związki z Rosją – historyczną ojczyzną, a po drugie, co nie mniej istotne, absolutny sprzeciw wobec antyrosyjskiego ukraińskiego ruchu narodowego¹⁷.

Idealnym wariantem implementacji tej koncepcji byłoby scalenie z Rosją i wejście w skład wspomnianego już „rosyjskiego świata”, co skutecznie umocniłoby prorosyjską mentalność miejscowego społeczeństwa.

Federacja Rosyjska za jeden z głównych celów swych działań politycznych uważa ochronę ludności rosyjskojęzycznej na całym obszarze postradzieckim. W przypadku stwierdzenia przez władze rosyjskie poważnego naruszenia zasad bezpieczeństwa obywateli rosyjskich istnieje możliwość użycia siły militarnej. Podobnie Rosjanie mogliby postąpić w przypadku zagrożenia życia rosyjskich żołnierzy stacjonujących za granicą oraz wtedy gdy osoby takie bądź też ich przedstawiciele zwróciliby się do Rosji z prośbą o udzielenie pomocy. Właśnie w ten sposób zinterpretowano wniosek byłego prezydenta Ukrainy Wiktor Janukowycza i wykorzystano do uzasadnienia interwencji zbrojnej na Ukrainie. Aneksję Krymu z kolei prezentowano jako rezultat realizacji „prawa narodów do samostanowienia”. Jednak w obu przypadkach wyraźnie dało się zauważyć brak starań o zachowanie pozorów legalności działań i stosowanych procedur. Skłania to do wyciągnięcia wniosku, że w sytuacji, gdy nie można zastosować rzetelnej argumentacji prawnej, również w zakresie międzynarodowym, władze Federa-

¹⁵ M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 294.

¹⁶ A. Marczukow, *Малорусский проект: о решении украинско-русского национального вопроса*, <http://www.regnum.ru/news/1470788.html> [17.05.2015].

¹⁷ Idem, *Свободный Донбасс, проект «Новороссия» и общерусский ответ на «украинский вызов»*, <http://www.regnum.ru/news/polit/1802208.html> [17.05.2015].

cji Rosyjskiej stosując argumentację w odniesieniu do podejmowanych działań w imię niepisanych zasad słuszności i sprawiedliwości, ewentualnie rosyjskiego ustawodawstwa dotyczącego omawianej kwestii.

Militarne działania wspierano coraz gorliwiej retoryką odwołującą się do wspomnianej już koncepcji utworzenia Noworosji, obecnej w politycznym języku części separatystów i rosyjskich nacjonalistów¹⁸. Owa retoryka przybierała różne formy. Jednym z najbardziej kontrowersyjnych pomysłów stała się inicjatywa wspierana przez czołowych przedstawicieli Rosyjskiej Akademii Nauk, dotycząca opracowania podręcznika, w którym autorzy przedstawiliby w sposób obszerny wywód na temat historii Noworosji. Pomysł ten spotkał się z dużym uznaniem i zyskał oficjalne poparcie przewodniczącego Dumy Państwowej Siergieja Naryszki¹⁹.

Sytuacji nie ułatwiał fakt, że w omawianym okresie spora część ukraińskiego społeczeństwa wyrażała coraz większą niechęć zarówno wobec rządu w Kijowie, jak i samego prezydenta, w związku z brakiem przełomu w kwestii zakończenia konfliktu na Donbasie. Petro Poroszenko zdołał skoncentrować w swych rękach przeważającą część władzy, niemniej jednak dało się zauważyć, że miało to służyć przede wszystkim umacnianiu własnej pozycji na scenie politycznej Ukrainy i niekoniecznie było to związane z dotrzymaniem obietnic wyborczych złożonych w czasie kampanii prezydenckiej. Taka postawa nie przyczyniła się do wzrostu popularności prezydenta, zwłaszcza w świetle zdecydowanego stanowiska środowisk opozycyjnych, domagających się uznania Donbasu za teren okupowany oraz zerwania współpracy gospodarczej z Federacją Rosyjską²⁰.

Z kolei najbardziej aktywni działacze społeczni wyrażali coraz większy sprzeciw wobec wykorzystywania wojny przez czołowych polityków i przedsiębiorców jako pretekstu do zaniechania lub spowolnienia działań reformatorskich, zwłaszcza walki z korupcją i tzw.

¹⁸ M. Menkiszak, R. Sadowski, P. Żochowski, *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, Analizy OSW, 03.09.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> [17.03.2017].

¹⁹ M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 303.

²⁰ T.A. Olszański, *Ukraińska polityka: układ sił po trzech latach wojny*, Komentarze OSW, 27.04.2017, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-04-27/ukrainska-polityka-uklad-sil-po-trzech-latach-wojny> [07.05.2016].

deoligarchizacji, co niewątpliwie przyczyniłoby się do poprawy nastrojów społecznych²¹.

2. Od prezydentury Wiktora Janukowycza do proklamowania Małorosji – proces dekonstrukcji państwowości Ukrainy

Zwycięstwo Wiktora Janukowycza w wyborach prezydenckich w 2010 roku było gorzkim zwieńczeniem fiaska pomarańczowej rewolucji, a raczej kompromitacji części establishmentu politycznego Ukrainy powiązanego z Wiktorem Juszczenką. Nowo wybrany prezydent stał się „ideologicznym spadkobiercą Małorusi”. Rosjanie szybko zaczęli powoływać się na wspólnotę historyczną obu narodów z czasów Rusi Kijowskiej²².

Dla Federacji Rosyjskiej prorosyjskie manifestacje były korzystnym „dodatkiem” do destabilizowania przestrzeni polityczno-społecznej na Ukrainie. Z kolei ukraińscy oligarchowie starali się wykorzystać zaistniałą sytuacją jako „kartę przetargową” w negocjacjach z nowo wybranymi władzami. Sytuacja stale się pogarszała, aż w końcu miejscowi oligarchowie utracili kontrolę nad rozwojem sytuacji²³. W efekcie doszło do powstania dwóch samozwańczych republik, które od tego momentu za jeden z głównych celów działania wyznaczyły sobie legitymizację swego istnienia. Pierwszy etap stanowiło przeprowadzenie 11 maja 2014 roku referendum, które zostało uznane przez społeczność międzynarodową za nielegalne, a następnym krokiem było przeprowadzenie 2 listopada tego samego roku wyborów do władz centralnych. Obydwa głosowania nie spełniły żadnych demokratycz-

²¹ Ibidem.

²² Ówczesny ambasador FR na Ukrainie, Michał Zurabow, stwierdził m.in.: „jestem głęboko przekonany, iż my jesteśmy nie tylko bratnimi narodami – jesteśmy jednym narodem. Co prawda ze swoimi niuansami i właściwościami, ale jesteśmy jednym narodem”. Wypowiedź ta wywołała w pełni uzasadnione oburzenie wśród ukraińskich środowisk niepodległościowych. Choć ukraińskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydało oświadczenie, w którym zaprotestowano przeciwko takim wypowiedziom, to gest ten został uznany za dalece niewystarczający przez wielu ukraińskich opozycjonistów żądających deportowania rosyjskiego dyplomaty, zob. szerzej: P. Kościński, *Rosjanie i Ukraińcy – dwa społeczeństwa, jeden naród?*, „Rzeczpospolita. Analizy”, 18.06.2010, <http://www.rp.pl/artykul/496147-Rosjanie-i-Ukraińcy---dwa-spoleszenstwa-jeden-narod-.html#ap-1> [15.05.2017].

²³ M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 312.

nych wymogów²⁴. W referendum za powstaniem tzw. republik zagłosowało 89% mieszkańców obwodu donieckiego (2 mln 252 tys. osób) oraz 96% mieszkańców obwodu ługańskiego²⁵.

Jednym z najkorzystniejszych wariantów, z rosyjskiego punktu widzenia, stało się w tym czasie podjęcie działań mających na celu doprowadzenie do rekonstrukcji rządu Ukrainy, efektem czego miałyby być np. rozłam wewnątrz parlamentu. W bliżej nieokreślonej perspektywie mogłoby to doprowadzić do przeprowadzenia reform ustrojowych państwa, które sankcjonowałyby nadanie szerokiej autonomii politycznej i gospodarczej wschodnim i południowym regionom, czyli tzw. federalizację²⁶. Efektem finalnym podejmowanych przez Rosję działań miało się stać utrzymanie wpływu na Ukrainę. Pozwoliłoby to na zapewnienie w ten sposób wpływu na najważniejsze ośrodki decyzyjne zarówno w Doniecku, jak i Ługańsku. Alternatywną wersją tych zamierzeń mogłoby być doprowadzenie do ustanowienia szerokiej autonomii regionów wschodniej i południowej Ukrainy²⁷.

Jednym z założeń dotyczących implementacji powyższego planu strategicznego miała być dalsza intensyfikacja destabilizacji wschodniej i południowej Ukrainy. Powodzenie tego rodzaju działań miało zapewnić wspieranie przez rosyjskie władze miejscowych polityków, obdarzonych pewnym autorytetem i zdolnych do egzekwowania swoich decyzji przez lokalne struktury administracyjne i siłowe, którzy potrafiliby przejąć – przy wsparciu sił prorosyjskich – kontrolę nad sytuacją w tej części państwa i sprawować efektywną władzę²⁸.

Ciekawe postulaty wysuwane przez innych przedstawicieli rosyjskiego establishmentu dotyczyły zalegalizowania zbrojnych struktur separatystów w formie „milicji ludowych” oraz całkowitej rezygnacji Ukrainy z ewentualnego członkostwa w Sojuszu Północnoatlanty-

²⁴ Ibidem, s. 315.

²⁵ Zob. szerzej: T. Piechal, *Republiki wojenne w Donbasie rok po wybuchu konfliktu*, Komentarze OSW, 17.06.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-06-17/republiki-wojenne-w-donbasie-rok-po-wybuchu-konfliktu> [08.12.2016].

²⁶ O. Shynkarenko, *Russia's hybrid war in Ukraine*, Institute for War & Peace Reporting, <https://iwpr.net/global-voices/russias-hybrid-war-ukraine> [17.09.2014].

²⁷ M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 312.

²⁸ M. Menkiszak, *Strategia Rosji wobec kryzysu ukraińskiego*, Analizy OSW, 05.03.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/strategia-rosji-wobec-kryzysu-ukrainskiego> [17.11.2016].

ckim²⁹. Nietrudno się domyślić, że postulaty te spotkały się ze zdecydowanym sprzeciwem zarówno prezydenta Ukrainy Petra Poroszenki, jak i ówczesnego premiera Arsenija Jaceniuka³⁰. Władze ukraińskie nie zamierzały ani rezygnować z aspiracji zachodnich, ani brać na siebie ciężaru utrzymywania wrogo nastawionych i sterowanych przez Kreml separatystów.

Porozumienie mińskie, podpisane przez prezydentów Ukrainy, Rosji i Francji oraz kanclerz Niemiec 12 lutego 2015 roku, miało na celu rozwiązanie konfliktu na Donbasie. Wystarczyło 12 miesięcy, by stwierdzić, że pozostał on dokumentem, który nie satysfakcjonował żadnej ze stron³¹. Brak realnej implementacji owego porozumienia wynikał przede wszystkim z odmiennej interpretacji poszczególnych zapisów w nim zawartych. W sposób szczególny dotyczyło to reformy decentralizacyjnej, której przeprowadzenie było jednym z warunków zawartych w porozumieniu. Rosjanie domagali się, aby w ramach owej reformy Donbas otrzymał status specjalny, Ukraina z kolei stała na stanowisku, że realizacji dokumentu musi towarzyszyć nie tylko bezwarunkowe i trwałe wstrzymanie ognia, lecz także przywrócenie kontroli administracji rządowej w Kijowie nad całością granicy ukraińsko-rosyjskiej, czyli z uwzględnieniem Donbasu³². Dla Ukrainy nie do zaakceptowania była sytuacja, w której obwody doniecki i ługański mogłyby rzeczywiście stać się regionem posiadającym status autonomiczny.

Strategię działań Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy cechuje wielowymiarowość – niszczenie przeciwnika na wielu płaszczyznach: militarnej, ekonomicznej, politycznej, informacyjnej oraz tożsamościowej³³.

W maju 2017 roku przywódca separatystycznej Donieckiej Republiki Ludowej Aleksandr Zacharczenko zapowiedział, że separatyści

²⁹ M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 315.

³⁰ G. Turczenko, F. Turczenko, *Проект «Новороссия»: 1764-2014. Юбилей на крови*, Запорожье 2015, <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-599-495-4/978-966-599-495-4.pdf> [21.04.2017].

³¹ A Wilk, T.A. Olszański, W. Górecki, *Porozumienie mińskie – rok gry pozorów*, Analizy OSW, 10.02.2016, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow> [05.03.2016].

³² M. Orzechowski, *Noworosja jako element*, s. 316.

³³ F. Bryjka, *Rosyjska wojna zastępcza w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem”, 2016, nr 1(6), s. 201-217.

z Doniecka i Ługańska utworzą nowe federacyjne państwo, które będzie mieć na celu położenie kresu wojnie domowej i uniknięcie nowych ofiar. Według aktu założycielskiego na stolicę nowego państwa został wyznaczony Donieck. Prezydent Ukrainy Petro Poroszenko podkreślił brak perspektyw projektu „Noworosja” oraz zapowiedział, że regiony obwodów donieckiego i ługańskiego, będące pod kontrolą separatystów, jak i Krym, zaanektowany w 2014 roku przez Rosję, wrócą pod zwierzchnictwo Ukrainy. Wydaje się, że wspomniane oświadczenie przywódcy separatystycznej Donieckiej Republiki Ludowej Aleksandra Zacharczenki o utworzeniu „Małorosji” miało przyczynić się do spowolnienia negocjacji mających na celu uregulowanie konfliktu na wschodzie Ukrainy, tym bardziej że od owej deklaracji zdystansowały się wyraźnie władze Ługańskiej Republiki Ludowej.

Zakończenie

Reasumując powyższe rozważania, można stwierdzić, że strategię i logikę działań Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy określają dwa ważne czynniki. Pierwszym z nich jest założenie, że jeśli przywódcy na Ukrainie nie są prorosyjscy, to postrzegani są jako politycy-marionetki uzależnione od państw zachodnich. Za przykład podaje się przede wszystkim osobę byłego prezydenta Wiktora Juszczenki. Drugim czynnikiem jest postrzeganie kwestii ukraińskiej jako elementu rywalizacji z państwami zachodnimi o nowy kształt ładu międzynarodowego. Z punktu widzenia realizacji rosyjskiej racji stanu państwa zachodnie powinny zaakceptować taki podział stref wpływów, aby najważniejsi globalni gracze nie wtrącali się wzajemnie w swoje wewnętrzne sprawy, co miałyby zapewnić dominującą pozycję Federacji Rosyjskiej nie tylko na obszarze Europy Wschodniej, lecz także w całej przestrzeni postradzieckiej.

Noworosja/Małorosja może w planach rosyjskich odegrać dwojaką rolę. Z jednej strony może stać się kolejnym elementem układanki, wspomnianej już strategii „zbierania ziem”, z drugiej może zostać kolejnym po Naddniestrzu, Abchazji i Osetii Południowej³⁴ „punktem

³⁴ Zob. szerzej: A. Furier, *Koncepcja metodologiczna Aleksandra Dugina w badaniach elit kaukaskich – próba implementacji*, [w:] *Kaukaz Północny: elity, reżimy, etnopolityka, bezpieczeństwo*, Warszawa

zapalnym” w przestrzeni postradzieckiej, umożliwiającym destabilizację sytuacji w regionie i wtrącanie się Rosji w wewnętrzne sprawy innych państw.

Bibliografia

- Bryjka E., *Rosyjska wojna zastępcza w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem”, 2016, nr 1(6), s. 201-217.
- Dugin A., *Osnovy gieopolityki, Gieopoliticeskoje buduszczeje Rossii*, ARCTOGEJA-centr, Moskwa 2000.
- Furier A., *Koncepcja metodologiczna Aleksandra Dugina w badaniach elit kaukaskich – próba implementacji*, [w:] *Kaukaz Północny: elity, reżimy, etnopolityka, bezpieczeństwo*, T. Bodio (red.), Warszawa 2014, s. 45-73 (Władza, Elity, Przywództwo, t. 8).
- Kardaś S., Konończuk W., *Mińsk 2 – kruchy rozejm zamiast trwałego pokoju*, Analizy OSW, 12.02.2015, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-02-12/minsk-2-kruchy-rozejm-zamiast-trwalego-pokoju>.
- Kolstø P., *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*, „Journal of Peace Research”, 2006, no 6.
- Kosienkowski M., *Quasi-państwo w stosunkach międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations”, 2008, nr 3-4.
- Kosienkowski M., *Pojęcie i determinanty stabilności quasi-państwa*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, Rok (6) 2008, s. 121-122.
- Kościński P., *Rosjanie i Ukraińcy – dwa społeczeństwa, jeden naród?*, „Rzeczpospolita. Analizy”, 18.06.2010, <http://www.rp.pl/artukul/496147-Rosjanie-i-Ukrajnicy---dwa-spoledenstwa--jeden-narod-.html#ap-1>.
- Marczukow A., *Малорусский проект: о решении украинско-русского национального вопроса*, <http://www.regnum.ru/news/1470788.html>.
- Marczukow A., *Свободный Донбасс, проект «Новороссия» и общерусский ответ на «украинский вызов»*, <http://www.regnum.ru/news/polit/1802208.html>.
- Menkiszak M., *Strategia Rosji wobec kryzysu ukraińskiego*, Analizy OSW, 05.03.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/strategia-rosji-wobec-kryzysu-ukrainskiego>.
- Moshes A., *Новая старая Украина и политика России*, Moskwa 1998.
- Olszański T.A., *Ukraińska polityka: układ sił po trzech latach wojny*, Komentarze OSW, 27.04.2017, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-04-27/ukrainska-polityka-uklad-sil-po-trzech-latach-wojny>.
- Orzechowski M., *Bicz gazowy jako element rosyjskiej ruletki. Stosunki Federacji Rosyjskiej z państwami europejskimi na płaszczyźnie energetycznej*,

2014, T. Bodio (red.), s. 45-73 (Władza, Elity, Przywództwo, t. 8).

- [w:] *Quo vadis, Europa? Problemy polityczne i gospodarcze*, M. Janowski, J. Jonczek, L. Ślepowroński (red.), t. 2, Szczecin 2008, s. 153-165.
- Orzechowski M., *Koncepcja walki informacyjnej jako element strategii bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Wojna w Donbasie jako case study zastosowania elementów walki informacyjnej*, https://repozytorium.uph.edu.pl/bitstream/handle/11331/1132/Orzechowski.M_Koncepcja_walki_informacyjnej.pdf?sequence=1.
- Orzechowski M., *Noworosja jako element postzimnowojennego modelu integracji na obszarze poradzieckim*, [w:] *Ukraina. Czas przemian po rewolucji godności*, A. Furier (red.), Poznań 2017.
- Orzechowski M., *Od realistycznego pragmatyzmu do neoimperialnego ekspansjonizmu. Koncepcje polityki Federacji Rosyjskiej na obszarze postradzieckim*, [w:] *Mysł polityczna w XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, t. 1: *Teoria – historia – współczesność*, A. Wojtaszak (red.), Szczecin 2015, s. 67-76.
- Orzechowski M., *Od realnego pragmatyzmu do neoimperialnego ekspansjonizmu. Ewolucja strategii politycznej Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy*, Szczecin 2015.
- Orzechowski M., *Российская Федерация и Украина – стратегическое партнерство или асимметричное сосуществование? Характеристика российско-украинских двухсторонних отношений на переломе веков*, Szczecin 2014.
- Orzechowski M., *Strategie polityczne Federacji Rosyjskiej wobec państw obszaru Europy Wschodniej w latach 1990-2005*, Toruń 2013.
- Orzechowski M., *Wojna hybrydowa jako przejaw neoimperialnego ekspansjonizmu w strategii politycznej Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy*, „TEKA Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych”, nr 11/3 (2016), s. 165-180.
- Orzechowski M., Wolińska P., *Turbulencje na obszarze poradzieckim na przykładzie konfliktu w Donbasie. Implikacje dla bezpieczeństwa europejskiego*, [w:] *Europa wobec problemów bezpieczeństwa w XXI wieku*, A. Wojtaszak (red.), Szczecin 2017.
- Paszkiwicz H., *Początki Rusi*, Kraków 1996.
- Piechal T., *Republiki wojenne w Donbasie rok po wybuchu konfliktu*, Komentarze OSW, 17.06.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-06-17/republiki-wojenne-w-donbasie-rok-po-wybuchu-konfliktu>.
- Ruszkowski J., *Europeizacja ad extra w zarządzaniu zewnętrznym (external governance) Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 2010, nr 4, s. 7-27.
- Szporluk R., *Russia, Ukraine and the breakup of the Soviet Union*, Stanford 2000.
- Turczenko G., Turczenko F., *Проект «Новороссия»: 1764-2014. Юбилей на крові*, Запорожье 2015, <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-599-495-4/978-966-599-495-4.pdf>.